

a manuální zručnost. Děti otců v kvalifikovanějších povoláních mají lepší prospěch než děti otců manuálně pracujících.

*Povolání matky* působí na prospěch dítěte a rozhodnost a samostatnost v jednání; manuální zručnost a obratnost neovlivňuje. Působí ve stejném smyslu jako povolání otců.

*Vzdělání otce* má ze všech demografických proměnných nejtěsnější vztah k prospěchu, rozhodnosti a samostatnosti v jednání a manuální zručnosti dětí. Působí ve smyslu lepšího hodnocení dětí ve všech sledovaných oblastech s rostoucím vzděláním otce.

*Vzdělání matky* působí ve stejném smyslu na prospěch dítěte a rozhodnost a samostatnost v jednání. Téměř neovlivňuje manuální zručnost a pohybovou obratnost.

*Pořadí dítěte mezi sourozenci* má značně silný vliv na všechny sledované oblasti. Nejslabší vliv se projevuje u prospěchu, zato značně toto pořadí ovlivňuje rozhodnost a samostatnost v jednání, manuální zručnost a pohybovou obratnost. Velmi obecně lze konstatovat, že nejstarší a nejmladší děti v rodině jsou ve všech sledovaných oblastech zpravidla hodnoceny lépe než prostřední děti v rodině nebo jedináčci.

*Pohlaví dítěte* ovlivňuje prospěch a manuální zručnost, obojí ve prospěch dívek.

*Temperament dítěte* má vliv na prospěch, rozhodnost a samostatnost v jednání a pohybovou obratnost. Temperamentnější děti jsou častěji hodnoceny lépe než děti méně temperamentní.

A konečně pokud jde o *oblíbenost dětí v kolektivu*, lze uvést, že mezi oblíbenými dětmi jsou vždy děti s lepším prospěchem, pohybově obratné, manuálně zručné a velmi rozhodné a samostatné v jednání. Naproti tomu neoblíbené děti patří zpravidla mezi žáky se špatným prospěchem, nešikovné a nesamostatné.

Děti, které jsou kladně hodnoceny v některé ze sledovaných charakteristik, jsou zpravidla kladně hodnoceny i v ostatních oblastech, mají značně velké mimoškolní zájmy, školní přípravu si dělají samy a věnují jí poměrně málo času.

Naproti tomu děti se špatným prospěchem jsou ve většině případů hodnoceny hůře i ve všech ostatních oblastech, věnují více času učení i úkolům, se kterými jim pomáhají rodiče či sourozenci a většinou nemají žádné nebo jen velmi malé mimoškolní zájmy.

Zdá se tedy, že by bylo vhodné v zájmu zlepšení prospěchu dětí věnovat pozornost především mladým rodičům se základním vzděláním, kteří nejsou vyučeni v žádném oboru a kteří, jak se ukazuje, mají nejmenší možnost kladně ovlivňovat prospěch i ostatní charakteristiky svých dětí.

K podobným závěrům vedly výsledky výzkumu, který byl proveden v roce 1971 až 1972 u předškolních dětí Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze.<sup>2)</sup>

Předkládané sdělení si nečiní nárok na vyčerpávající interpretaci ani na kategoričké závěry. Chce upozornit na některé skutečnosti, které se při zkoumání vzorku projeví a poskytnout pomocný materiál učitelům, kteří ve své praxi na danou problematiku reagují v rámci řízené školské politiky našeho státu. Práce s rodiči v rámci SRPS i v individuálním styku zde sehrává nepochybně významnou roli.

*Svatomíra Přadková*

#### IV. SVĚTOVÝ KONGRES SOCIOLOGIE VENKOVA V TORUNĚ

Tato významná akce současného světového sociologického vědeckého úsilí se uskutečnila ve dnech 9.—13. srpna 1976 v komplexním architektonickém areálu Koperníkovy univerzity v Toruni v Polsku. Jeho vybavení stavebně technické i přírodně kulturní účinně přispívalo k hladkému průběhu jednání ve všech (celkem 21) sekcích kongresu. Polští pořadatelé se velmi úspěšně zhostili svých úkolů vědecko-koordinačních, ubytovatelských, stravovacích, dopravních i společenských. Jejich bohaté organizační zkušenosti jsou jistě podnětné pro možná podobná jednání i u nás.

<sup>2)</sup> Závěrečná zpráva „Výzkum znaků připravenosti dítěte z mateřské školy na školu“ — strojopis, majetek VÚP v Praze, 1972.

Poprvé v historii světové rurální sociologie došlo k tak rozsáhlé akci *na území socialistické soustavy* za velmi početné účasti představitelů světové sociologie: na 1100–1200 aktivních účastníků a 700–800 zájemců a pozorovatelů, především ze socialistických zemí, ale i z kapitalistických států. Co je zvlášť pozoruhodné, i z rozvojových zemí Afriky, Asie a Latinské Ameriky. Pochopitelně vedle početné sociologické i komplexně-organizační účasti polských hostitelů (prof. B. Galeski, prof. Z. T. Wierzbicki, dr. Judenko, dr. Weberová aj.) svou systematickou přípravou na jednání kongresu se výrazně uvedla delegace sovětská, integrující obě své pracovní centra: moskevské, v čele s prof. F. V. Arutjunjanem i novosibírské, soustředěné kolem doc. T. I. Zaslavské. Této delegaci analogicky důsledným programových přístupem sekundovala podnětně i sociologická reprezentace NDR, vedena prof. J. Müllerem. Tyto základní údaje signalizují několik významných skutečností; jejich sociální dosah přerůstá pouhý rámec kongresu.

Průběh i výsledky kongresového jednání prokázaly všude rostoucí *aktivní podíl vědy* v nástupu vědeckotechnické revoluce; především v socialistické společenské skutečnosti, na úkolech bohatě diferencované životní praxe – *i v oblasti sociální*. Projevila se tu nesporná přednost socialistické společenské soustavy při využití poznatků sociologie venkova (zemědělství) v nejrůznějších úsecích terénní praxe i jako vhodných podkladů pro rozhodnutí určujících orgánů stranických, vládních i j. Byla zdůrazněna nutnost systematického rozvoje sociologické teorie v oblasti sociologie obecné, tu koordinované se sociologií zemědělství (venkova) i s ostatními úsekovými sociologiemi. Ukázala se vzájemná výhodnost těsného *sepětí teorie a praxe* v nejrůznějších jeho realizačních možnostech v zemědělském (venkovském) dění: v sociologickém výzkumu, v rostoucím významu zobecňující technické teorie ( $T_2$ ), ve zřetelných sociálně plánovacích a predikčních, ale i v přístupech experimentálních, po jejichž účinném působení naše praxe – především zemědělská – sahá stále častěji. Jednání kongresu upozornilo na závažnost otázek koncepčně metodologických, na zvětšující se významnost odpovědných sociologií i na nutnost týmového řešení jejich problematiky. Konečně průběh jednání v sekcích zdůraznil důležitost některých specifických problémů v zemědělství: nových kvalit mezilidských vztahů, aktivního formování životního prostředí, citlivých relací životní úrovně i pracovní motivace, měnících se životních postojů i hodnotových systémů, vyúsťujících v nové kvality životního způsobu (stylu). V plném souhlasu s marxistickou metodologií podtrhl i postupné vyrovnávání rozdílů mezi městem a venkovem, aktivní podíl venkova (zemědělství) ve vývojových trendech stálého pohybu socialistické společnosti i v úsilí o realizaci jejího homogenizačního procesu, směřujícího postupně k novým formám vyvíjející se socialistické společnosti.

Dělnou pracovní atmosféru kongresu jsme si ověřili (společně s Jar. Nekolou z ČSTV Praha) především přímou účastí na jednání 17. sekce kongresu, skupiny B s tématickým zaměřením *na problematiku rekreace, volného času a strategie jejich integrovaného rozvoje*. V této sekci nahradili její původně určené, ale nepřítomné americké předsednictvo sovětské představitel V. I. Boglov a B. P. Kutyrinovi, kteří společně se sekretářkou sekce doc. Olszewskou z PAN Varšava zajistili plynulý a podnětný spád celého jejího jednání. V jeho průběhu jsme předložili účastníkům jednání německou a anglickou verzi našeho komunikátu *Tělesná kultura (sport) v životním způsobu československého zemědělství, především ve volném čase jeho populace*. Vzbudil přiměřený zájem účastníků nejen této sekce, ale i jiných sekcí. Současně signalizoval – zdá se, že s jistou časovou prioritou v měřítku evropském a snad i světovém – významnost tělesné kultury a sportu při formování obecných trendů životního způsobu zemědělské populace u nás. (Viz jeho otištění ve sborníku na str. 00.)

Shrnu-li celkovou bilanci přínosu kongresu pro nás, domníváme se, že vedle zřetelů odborných, informačních, společenských i metodologických jeho průběh názorně ukázal i na nutnost nových cest *jazykové přípravy* naší mladé vědecké generace nejen pro oblast sociologie: hlavně ruština a angličtina, případně franština, a v jistém odstupu i němčina, polština a další cizí jazyky. Nezbytnost systematické jazykové přípravy je zcela zřejmá. Koresponduje zcela rovnocenně přípravě odborné, ideově-politické, metodologické i výzkumné. Stejně vhodná by patrně byla i přímá účast vědeckého dorostu na formálních nebo neformálních akcích podobného vědeckého jednání.

Velmi kladně hodnotím snahu o *aktivní uplatňování sociologie* v rozvoji polské

socialistické společnosti na všech jejích úsecích; především v oblasti polského venkova a zemědělství. Potvrdila nám to i naše přímá účast na jedné z terénních exkurzí, realizovaná pro účastníky kongresu 16. 8. 1976 na trase Toruň, Chełmsk, Kúsowo, Bydgoszcz, Toruň. Vedle podnětů informačních, společenských a politických byla závažná i odborně. Také tento přínos kongresu probíhal v plné shodě s *vlastním smyslem i významem* marxistické sociologie i s jejím aktivním podílem na rozvojových trendech socialistické společnosti. Účast relativně početné naší delegace na kongresu v Toruni považují za pozitivní, i když vazby mezi jejími členy by měly být příště více integrovány. Podobné akce jsou však výhledově nezbytné. Bylo by účelné připojit k dispozicím o účasti na nich ještě dva tři dny „volné“, mimo rámec vlastního jednání. Dovolilo by to hlubší neformální proniknutí do centrální tematiky jednání, ale i lepší poznání celého prostředí; v daném případě tedy společenské skutečnosti polské.

Mojmir Hájek

Stefan Nowak: *Metodologie sociologických výzkumů*, Praha, Svoboda 1975, 416 s.

Soudobá věda již není jen souhrnem poznatků, ale také souhrnem vědeckých institucí a jejich činností. Vědec se vyznačuje spíše tím, že vědecky pracuje, než tím, že ví. Má-li vědecky pracovat, musí vědět jak. Proto je stále tak živý zájem o metodologii vědy.

Metodologie vědy je široký pojem. Je třeba ji ovládnout v celém jejím rozsahu. V češtině a slovenštině je již slušná řádka knih o metodách a technických sociologických výzkumů. Byla-li s velkým zájmem přijata nová publikace, znamená to, že přinesla něco nového: zpracovává některé problémy lépe než dřívější literatura, ale především pokrývá oblasti a hlediska dosud netknutá či zanedbaná.

Knihy Stefana Nowaka *Metodologie sociologických výzkumů*<sup>1)</sup> nemá u nás obdoby v šíři pojetí metodologie ani v základním přístupu. Není jen přehledem různých metod používaných v sociologických výzkumech, ale skutečně metodologii, komplexní teorii výzkumné práce sociologa. Nový je i přístup k problematice, který vychází z vysoké úrovně logiky v Polsku. Právě v této logické orientaci je největší přínos knihy, přirozeně však i určité omezení. Jako rozbor základů výzkumné práce sociologa z hlediska její logické struktury je vynikající a neobyčejně cenná. Je nutno si však uvědomit, že si neklade za cíl současně řešit i problémy filozofického a gnozeologického aspektu sociologického zkoumání. Marxistická filozofie, poznatky historického materialismu jako obecné teorie marxistické sociologie a jejich funkce jako obecného metodologického přístupu k poznávání sociální reality jsou v Nowakově práci aplikovány, implicitně obsaženy, nejsou však předmětem explicitních úvah. V knize není samostatná kapitola o zákonech dialektiky ani o verifikační funkci praxe, jsou však organickou součástí textu osnovaného z hlediska logických aspektů sociologického poznávacího procesu.

Knihy bude mít ještě druhý díl vědovaný konkrétním metodám sběru a analýzy dat, nástrojům sociologova výzkumu, zvláště standardizovaným.

Autor očekává od svých metodologických analýz, že mohou přispět ke zlepšení některých používaných metod, mohou modifikovat okruhy jejich používání a pomoci vytvorit vazby mezi standardizovanými metodami a jinými způsoby studia společenských jevů. Především však vidí naléhavý úkol předejít situaci, „... v níž bychom měli dvě sociologie — jednu, která správně chápe a může popsat zkoumané jevy v celé jejich složitosti, a druhou, která za cenu zjednodušení je schopna zdůvodnit tvrzení o předmětu svého zkoumání — pak se problém jejich vzájemného vztahu, problém jejich integrace v rámci širě pojatého modelu společenských věd stává jedním z klíčových.“ (Str. 13.) Je to náročný úkol, kniha by však jistě mohla přispět k jeho splnění, najde-li se u nás dost pozorných čtenářů poměrně náročných úvah.

První kapitola „Formulace výzkumného problému a obecné předpoklady výběru správných metod“ začíná zajímavou, řekl bych půvabnou, i když diskutabilní úvahou o tom, co je vlastně předmětem metodologie sociologických výzkumů. Vyúsťuje takto: „V této práci budou podrobeny analýze jevy, které jsou předmětem zájmu

<sup>1)</sup> Nowak, Stefan: *Metodologia badań socjologicznych*, Warszawa 1970, 485 stran.